

۹ دلیل بی توجهی مردم به فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی

دانشجوی دکتری مدیریت رسانه

سال‌هاست که با پیدایش شبکه‌های اجتماعی در جهان و به تبع آن در ایران، به دلایل مختلف از جمله مبارزه با ناهنجاری‌های اجتماعی، حفاظت از اطلاعات کشور، مبارزه با نفوذ بیگانگان و دلایل فرهنگی و امنیتی دیگر، بحث فیلترینگ در ایران مطرح بوده و به یکی از چالش‌برانگیزترین مباحث بین مردم و مسوولان و حتی گاهی بین خود مسوولان تبدیل شده است. هر بار به دلایلی سیاست فیلترینگ در ایران موفق نبوده و فیلتر شدن این شبکه‌های اجتماعی مانع دسترسی مردم به آنها نشده است. به‌طور کلی بر خی از دلایل عدم همراهی مردم با فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی را در موارد زیر می‌توان خلاصه کرد. البته بدیهی است که کنش‌های اجتماعی تک‌متغیره نبوده و عواملی در وقوع آنها دخیل هستند. همچنین در علل این رفتار بین مواردی که در ادامه می‌آید، تقدم و تاخیری وجود ندارد:

مهم‌ترین دلیل بر عدم همراهی بخشی از مردم با فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی را شاید بتوان نبود بدل و جایگزین بومی مناسب برای این شبکه‌ها دانست. برای مثال، اوایل امسال که بر کاربردترین شبکه اجتماعی کشور یعنی تلگرام فیلتر شد، تعدادی از مردم به استفاده از شبکه‌های اجتماعی داخلی مانند سروش، آی‌گپ، اپتا و ... روی آوردند ولی متأسفانه به دلیل آنکه این شبکه‌ها از کیفیت و حمایت‌های لازم برخوردار نبودند، فرصت طلایی جایگزینی این شبکه‌ها با تلگرام از بین رفت. در این بین حتی کار به صدور بخشنامه از سوی دولت مبنی بر عدم استفاده از شبکه‌های اجتماعی خارجی نیز کشید. در ابتدا اکثر سازمان‌های دولتی از تلگرام خارج شده ولی پس از مدتی دوباره فعالیت خود را از سر گرفتند. پیش از تلگرام، وایبر در بین مردم مورد استقبال

قرار گرفته بود که زمان فیلتر وایبر هم به دلیل اینکه جایگزین مناسب داخلی در کشور وجود نداشت، مردم به استفاده از تلگرام روی آوردند.

یوتیوب به دلیل محتوای نامناسب و غیر فرهنگی متضاد با فرهنگ جامعه ایرانی فیلتر شد، ولی به دلیل اینکه جایگزین ایرانی در کشور وجود داشت، توانست نیاز بخشی از مخاطبان داخلی را رفع کند.

در مثالی دیگر، سال‌هاست که دستیابی به موتور جست‌وجوی گوگل و بسیاری از سایت‌های دیگر در کشورها، قدرتمندی مثل چین و روسیه به‌وسیله فیلترینگ مسدود شده است ولی به دلیل اینکه جایگزین بومی هم‌سطح با آنها در این کشورها وجود دارد، مردم احساس نیازی به این سرویس‌های خارجی پیدا نمی‌کنند.

دلیل دیگری که برای این کار می‌توان در نظر گرفت، تصمیم به فیلترینگ بسیار دیر هنگام از سوی مسوولان ذی‌ربط است. عمدتاً زمانی تصمیم به فیلترینگ گرفته می‌شود که مردم با این شبکه‌های اجتماعی خو گرفته‌اند و تعداد کاربران آنها هم بسیار بالا رفته است. برای مثال، فعالیت تلگرام از اوایل سال ۹۳ در ایران آغاز شد و تا زمان فیلتر آن، یعنی در اردیبهشت سال ۹۷، تعداد کاربران آن به بیش از ۴۰ میلیون رسیده بود. علاوه بر این تعداد زیادی کسب‌وکار اینترنتی به دلیل مخاطب بسیار زیاد در این شبکه اجتماعی شکل گرفته بود که فیلتر کردن آن را بسیار سخت می‌کرد و فیلتر تلگرام به معنی پایان فعالیت این کسب‌وکارهای نوپا محسوب می‌شد.

یکی دیگر از دلایل عدم همراهی بخشی از مردم این است که تعدادی از چهره‌های سرشناس سیاسی، فرهنگی حتی نظامی کشور با هدف ارتباط با مخاطب خارج از کشور همچنان به‌عنوان کاربران این شبکه‌های اجتماعی باقی می‌مانند. برای مثال، به‌رغم فیلتر شدن سایت توئیتر در ایران، چهره‌های شاخصی چون وزیر امور خارجه، رئیس‌جمهور، تعدادی از وزرای دیگر، معاونان رئیس‌جمهور و برخی از فرماندهان نظامی در آن فعالیت دارند. مردم در مواجهه با این رفتار از خود می‌پرسند که مگر این شبکه‌های اجتماعی چه چیزی

دارد که استفاده از آن برای مردم ممنوع ولی برای مسوولان نظام آزاد است. به عبارت دیگر، در این مواقع مردم دست به مقایسه زده و دنبال برقراری مساوات برای همه هستند. البته در این زمینه مسوولانی هم که به بهانه ارتباط با مخاطب خارجی در این شبکه‌ها فعالیت می‌کنند، دچار اشتباه استراتژیک می‌شوند؛ یعنی به جای مخاطب قراردادن ساکنان خارج از کشور، عمدتاً ارتباط خود با مردم ایران را به جای تریبون‌های رسمی و آزاد کشور، از این طریق برقرار می‌کنند.

یکی دیگر از دلایل عدم موفقیت فیلترینگ، عدم وحدت رویه و نبود همدلی بین مسوولان و تصمیم‌گیران این امر است. به‌طور مثال، برای فیلتر یک شبکه اجتماعی، یک قوه یا قاضی دادگاه رای به فیلترینگ می‌دهد ولی اولین کسانی که نسبت به آن موضع مخالف می‌گیرند، سران قوه مجریه هستند.

فقدان سیاست یکسان بین مسوولان نظام باعث کم ارزش شدن آن سیاست در بین مردم می‌شود. عمدتاً مردم تفکیکی بین قوا قائل نشده و حاکمیت را سیستمی یکپارچه می‌بینند که سخن یکسانی از آنها به گوش نمی‌رسد.

دلیل دیگر سیاست یکسان در برابر همه شبکه‌های اجتماعی است. برای مثال، دلیل اصلی فیلتر توئیتر، استفاده عناصر ضد انقلاب از این شبکه اجتماعی برای ساماندهی آشوب‌ها در فتنه ۸۸ بود که امروزه با وجود شبکه‌های اجتماعی مختلف، قطع به یقین تا حدود زیادی نگرانی بابت این کارکرد مخرب شبکه اجتماعی مذکور از بین رفته است و می‌توان نسبت به رفع فیلتر آن اقدام کرد. در سوی مقابل، یوتیوب به دلیل مسایل ضد فرهنگی فیلتر شد که هنوز هم این شبکه اجتماعی همان کارکرد سابق خود را دارد و اتخاذ تصمیم ادامه فیلترینگ آن شاید قابل دفاع باشد، اما در حال حاضر با این دو شبکه به شکل یکسان برخورد می‌شود.

مردم نسبت به دلایل فیلترینگ یک شبکه اجتماعی به درستی توجیه نمی‌شوند و به دلیل این عدم توجیه، برخی فکر می‌کنند که تمام تلاش حکومت در جهت محدود کردن آنها است و چون نمی‌خواهند خود را در چارچوب این حصار تعریف کنند، در صدد مقابله با آن بر می‌آیند. این عدم توجیه مناسب در درازمدت می‌تواند در سایر حوزه‌ها هم مردم را به سمت مقابله با سیاست‌های رسمی نظام سوق دهد.

اگرچه سال‌هاست که فیلترینگ سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی نامناسب توسط نخبه‌مندان دنبال می‌شود، ولی به‌موازات این فیلترینگ، دسترسی مردم به فیلتر شکن‌ها هم به راحتی مهیا است و نسبت به قطع آنها اقدام جدی صورت نمی‌گیرد. با یک جست‌وجوی ساده در اینترنت می‌توان به فیلتر شکن‌های رایگان دسترسی پیدا کرد و در بدترین حالت برخی افراد با هزینه بسیار ناچیز اقدام به خرید فیلتر شکن می‌کنند. جالب اینجاست که خرید این فیلتر شکن‌ها از طریق کارت‌ها و درگاه‌های پرداخت آنلاین بانکی صورت می‌گیرد و به راحتی فروشنده آنها قابل ردیابی است ولی ظاهراً عزم جدی برای برخورد با آنها وجود ندارد.

در مورد تلگرام اتفاق جالب دیگر، اجازه دولت به فعالیت نسخه‌های غیر رسمی این شبکه اجتماعی نظیر هاتگرام و تلگرام طلایی بود که عملاً سیاست فیلترینگ این شبکه

رای معنی کرده است. سرمایه‌گذاری سنگین و شانتاژ رسانه‌ای مخالفان نظام هم از دیگر دلایل مقابله مردم با فیلترینگ شبکه‌های اجتماعی است. عمده رسانه‌های معاند برای ارتباط با مخاطبان داخل کشور از این شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند و به دلیل اینکه امکان فعالیت آنها در شبکه‌های اجتماعی داخل وجود ندارد، برای اینکه مخاطب خود را از دست ندهند مردم را تحریک به مقابله با سیاست‌های رسمی کشور می‌کنند.

اشراف خوب پلیس فضای مجازی (فتا) و همچنین نیروهای امنیتی در کشف و خنثی‌سازی توطئه‌های خارجی و اعتقاد مردم به این اشراف اطلاعاتی، باعث شده است که عده‌ای در داخل فکر کنند که همه فعالیت‌های مجاز و احیاناً غیرمجاز آنها در شبکه‌های اجتماعی توسط این نیروها رصد می‌شود و ممکن است برای آنها در زندگی شخصی یا اجتماعی ایجاد مشکل کند. این فضای ترس بیشتر از سوی افراد مسالهار به داخل جامعه تزریق می‌شود و باعث شده تا برخی از مردم با این توهم که همه تبادلات آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد با «تیک‌سوم» از آن یاد کنند؛ یعنی تیک اول در پایین مطالب ارسالی مربوط به ارسال موفق مطلب به سرورهای شبکه اجتماعی، تیک دوم مربوط به مطالعه مطلب فوق توسط مخاطب مورد نظر و تیک سوم مربوط به دستگاه‌های امنیتی است. درحالی‌که با یک حساب سرانگشتی و اندکی مذاقه می‌توان به این نکته پی برد که هر روز میلیون‌ها پیام در فضای مجازی رد و بدل می‌شود که رصد همه آنها نیاز به هزاران نیروی انسانی دارد. همچنین عملکرد چندساله این دستگاه‌ها نشان داده است که ورود آنها صرفاً در مواردی است که امنیت ملی را هدف گرفته یا شاکلی خصوصی داشته باشند و افراد فعال در چارچوب قانون رسمی کشور همواره مورد حمایت این دستگاه‌ها هستند و چنانچه تعدادی همین افراد بدبین را مورد هدف قرار دهد، اولین حامی آنها همین دستگاه‌های امنیتی خواهد بود.

در نهایت اینکه به فهرست فوق دلایل دیگری نیز می‌توان اضافه کرد که از حوصله این نوشته خارج است.

دولت‌ها و مسوولان می‌آیند و می‌روند، اما طرح‌ها، پروژه‌ها و مشکلات همواره می‌مانند. رسانه‌ها و افکار عمومی هم به علت انباشت مشکلات قبلی و زایش طرح‌ها و پروژه‌های جدید، با فراموشی مواجه بوده و هستند. ما اماتلاش کرده‌ایم تا به شکلی ثابت پیگیر سر نوشت مسایل و طرح‌های حوزه کاری خود باشیم. به همین منظور فهرست حاضر که در آینده اصلاحات بیشتری روی آن اعمال شده و موضوعات بیشتری به آن اضافه خواهد شد، صرفاً به عنوان یک حافظه عمل خواهد کرد و هر از گاهی اقدام به باز نشر آن خواهیم کرد.

«ناتمام‌های فاوای کشور»

جدول شماره ۱

تعرفه کم مصرف‌های اینترنت

از زمانی که وزیر ارتباطات غیرجمعی شدن سرویس‌های اینترنت را اعلام کرد عده زیادی از کاربران نسبت به اینکه نمی‌توانند در تعرفه‌های جدید سرعت‌های بالا مثل ۱۶ مگابایت را با حجم کم مثلاً ۱۰ گیگ در ماه دریافت کنند اعتراض داشته‌اند. اگرچه وزیر ارتباطات نیز اواخر سال ۹۶ این انتقاد را وارد دانست و قول رسیدگی به آن را داد و قرار بود طرحی در این خصوص تصویب شود که همچنان این مشکل نیز پابرجاست.

بورسی شدن ایرانسل

بورسی شدن ایرانسل پرونده‌ای است که عمر آن به سال ۷۸ بر می‌گردد، اما همچنان هیچ نهادهی نتوانسته این اپراتور را مجاب کند که به قانون عمل کرده و بورسی شود. بر اساس بندی از الحاقیه پروانه اپراتور، باید ۲۱ درصد سهام شرکت سه سال پس از دریافت پروانه در بورس عرضه می‌شد. تاکنون سازمان رگولاتوری، سازمان بازرسی، بورس و مجلس، چند ضرب‌الاجل برای بورسی شدن ایرانسل اعلام کرده که هیچ‌یک به نتیجه نرسیده است.

پیامک‌های تبلیغاتی

سال‌هاست که از یک‌سو وزارت ارتباطات مدعی برخورد با پیامک‌های تبلیغاتی مزاحم است و از سوی دیگر زمانی که باید برخورد جدی با ارسال‌کنندگان آنها صورت گیرد، به‌نوعی با آنها مامشات کرده است. این پیامک‌ها با وجود وعده‌های وزیر ارتباطات همچنان روی اعصاب مردم راه می‌روند و ایجاد سامانه و دستور جهرمی برای برخورد با آنها هم باعث نشده که حتی اندکی از حجم این پیامک‌های ارسالی کاسته شود.

سامانه دسترسی آزاد به اطلاعات

با وجود آنکه قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات سال ۸۸ تصویب شده اما تا تیرماه سال ۹۶ با وجود الزام قانون و ابلاغ آیین‌نامه آن، راه‌اندازی سامانه به تعویق افتاده بود. حال اما با وجود راه‌اندازی سامانه همچنان بسیاری از ۴۸۰ دستگاهی که باید در این سامانه عضو شوند به آن متصل نشده‌اند.

تجمع داده‌های مدیریت بحران

مرکز کنترل هماهنگی عملیات سازمان امداد و نجات از پنج سال قبل نرم‌افزار جامع اطلاعاتی مکانی را راه‌اندازی کرده است. این نرم‌افزار به لحاظ زیرساختی ظرفیت آن را دارد که سایر ارگان‌ها نیز به آن متصل شده و ضمن به‌اشتراک‌گذاری اطلاعات خود از خدمات آن منتفع شوند؛ اتفاقی که تاکنون همچنان محقق نشده است.

صندوق مکانیزه فروش

اجرای شدن طرح صندوق مکانیزه فروش به موجب قانون الزامی بود و سازمان امور مالیاتی از ابتدای مطرح شدن آن در سال ۹۱ ظاهراً پیگیر اجرای آن بود لیکن همچنان نتوانسته آن را به‌طور کامل اجرایی کند. لذا اگر قرار باشد با همین سرعت اجرای طرح صندوق مکانیزه فروش پیگیری شود، در حالت خوش‌بینانه اجرای کامل این طرح احتمالاً در سال ۱۴۰۹ به پایان خواهد رسید!

احراز هویت کاربران

در آذرماه سال ۹۳ وزیر وقت ارتباطات، شناسایی احراز کاربران اینترنت را از جمله زیر الزامات تحقق شبکه ملی اطلاعات و اولویت‌های در دست اقدام این وزارتخانه عنوان کرد. همچنین پروژه «شاهکار» برای شناسایی و احراز هویت کاربران، دیگر وعده مدیران فاوای کشور بود که وعده انجام آن تا پایان دولت قبل داده شد که تاکنون اجرا نشده است.

اتصال منازل به فیبر نوری

وزیر وقت ارتباطات و فناوری اطلاعات در اوایل بهمن‌ماه سال ۹۴ وعده اتصال منازل به فیبر نوری را مطرح کرد و گفت فیبر سانی به منازل و محل کار مردم از ابتدای سال ۹۵ آغاز خواهد شد. این وعده البته جزو ماموریت‌های اپراتور چهار ایرانیان نت بود که محقق نشده و حتی سر نوشت این اپراتور هم در هاله‌ای از ابهام قرار دارد.

دولت الکترونیکی بدون بودجه

طی چهار سال گذشته مجموعه‌ای از ۳۸ میلیارد تومان بودجه برای اجرای دولت الکترونیکی در لایحه بودجه تعیین شده که در عمل هیچ بودجه‌ای برای آن پرداخت نشده است. با ادامه این روند در واقع نمی‌توان زمان و شرایط مشخصی را برای تحقق دولت الکترونیکی متصور بود. کم‌اینکه از ابتدای سال ۹۷ نیز دولت الکترونیکی بدون بودجه است.

فیلترینگ هوشمند

فیلترینگ هوشمند طرحی بود تا در عین حال که دسترسی به شبکه‌های اجتماعی مقدور باشد صفحات غیراخلاقی و مغایر با موازین نظام فیلتر شود. آن‌طور که منابع رسمی وزارت ارتباطات گفته‌اند، برای اجرای طرح فیلترینگ هوشمند احتمالاً بیش از ۱۱۰ میلیارد تومان قرارداد میان وزارت ارتباطات و متخصصان در بحث فیلترینگ هوشمند پیش از این منعقد شده که البته اطلاعی از سر نوشت و خروجی آن نیست.

جوششگرهای بومی

راه‌اندازی جوششگر یا جست‌وجوگر بومی از برنامه‌هایی بود که وزارت ارتباطات از سال ۹۱ آن را در فهرست وعده‌ها و اقدامات خود قرار داده بود و از سال ۹۳ با بودجه ۲۱۰ میلیارد تومانی وزارت ارتباطات ادامه یافت. در حال حاضر مسوولان این پروژه علت توقیف نیافتن آن را به عدم اقبال مردم به جوششگرهای داخلی نسبت می‌دهند، تا خروجی و سرنوشت آنها نیز در بالاترین باقی‌ماند.

سامانه‌های جزیره‌ای

تجمع اطلاعات در سامانه‌های دولتی همچنان صورت نگرفته است و به این ترتیب همچنان سیستم‌هایی در کشور داریم که همگی نصفه و نیمه هستند و ارباب‌رجوع نمی‌از فرایند را باید در یک سامانه انجام داده و برای انجام بقیه آن به سامانه دیگر رجوع کرده یا مراجعه حضوری داشته باشد. از سوی دیگر بسیاری از دستگاه‌ها از ارایه اطلاعات به یکدیگر خودداری می‌کنند

سایت‌های قمار

فعالیت گسترده و آزادانه سایت‌های قمار در فضای مجازی مدت‌هاست که خبرساز است و نکته تامل‌برانگیز در این میان آن است که قمارخانه‌های اینترنتی به درگاه‌های پرداخت اینترنتی داخل کشور متصل هستند. هر چند تاکنون چند بار مسوولان وعده برخورد با آنها را مطرح کرده‌اند، اما همچنان فضای مجازی کشور جولانگاه قمارخانه‌های اینترنتی است و با اتمام جام جهانی میلیارد‌ها تومان سود به جیب زدند.

جریمه ۳ هزار میلیارد تومانی LG

دی‌ماه ۹۵ اعلام شد نمایندگی داخلی برند معروف واردکننده لوازم خانگی کسره‌ای به‌دلیل تخلفات در واردات قطعات، از سوی گمرک ایران ۳ هزار میلیارد تومان جریمه شد. با این وجود، دخالت‌های نعمت‌زاده، وزیر صنعت قبلی از شرکت‌ال‌جی باعث شد تا این جریمه پرداخت نشود و همچنان نیز اطلاعی از پرداخت شدن یا نشدن آن در دست نیست.